

ETIESE DIMENSIES IN DIE BENUTTING VAN DIE ENKELSISTEEM-NAVORSINGSONTWERP

C Reynolds

INLEIDING

Maatskaplike werkers moet kan demonstreer dat die maatskaplikewerk- hulpverlenings-intervensies wat hulle toepas, waarneembare uitkomste lewer in die lewens en omstandighede van individue, groepe, gemeenskappe en organisasies. Laasgenoemde geld ook vir die programme en projekte wat deur 'n welsynsorganisasie aangebied word. Hierdie verantwoordelikheid val saam met die staat se Kwaliteitsbeheerbeleid. Hierdie verantwoordelikheid is reeds sedert die sewentigerjare van die vorige eeu sterk beklemtoon (Fanshel, 1980:32-35). Maatskaplike werkers het die verantwoordelikheid om aan kliënte, werkgewers, borge, subsidiërende liggame en die gemeenskap te kan toon dat hulle professionele dienslewering 'n bydrae tot die welsyn van die breër gemeenskap lewer. Hierdie verwagtinge ten opsigte van maatskaplike werkers is ook deur skrywers soos onder andere Bloom en Fischer (1982:476) en Royse (1991:5) uitgewys. Loewenberg en Dolgoff (1992:223) sê in die verband: "*Social workers are accountable to the people they serve, to their profession and to society.*" Reeds in 1993 noem Nelson (1994:65) die volgende in die verband: "*In the past few years, social workers have been invited,...to evaluate their practice outcomes more objectively for greater accountability to clients and agencies.*" In die lig van die globaliseringsproses, die hoër eise wat die mens aan sy omgewing en diensleweringstrukture stel, die strewe na meer bruikbare kennis, asook die hoër opleidingstandaarde wat aan maatskaplike werkers gestel word om altyd eties op te tree, word daar by die aanvang van die nuwe millennium verwag dat maatskaplike werkers op 'n etiese en vaardige wyse praktyk-evaluering kan onderneem. Ten spyte daarvan dat evaluering 'n integrale deel van die maatskaplike werker se professionele vaardighede vorm (Bloom & Fischer, 1982:476), bevraagteken skrywers soos Fischer (1993:19) en Nelson (1994:140) die wetenskaplikheid van die wyses waarop maatskaplike werkers hulle dienslewering evalueer. Maatskaplike werkers evalueer dikwels die effektiwiteit van hulle dienslewering aan die hand van die positiewe of negatiewe menings wat die kliënt(e) met betrekking tot die bereiking van die beplande hulpverleningsdoelwitte uitspreek (Nelson, 1994:141), of hulle steun op hulle eie subjektiewe waarneming of vooroordele (Grinnell, 1997:9).

Die doel van die artikel is om 'n oorsig te gee van die Enkelsisteemnavorsingsontwerp (ESO) as evalueringsinstrument met die hoofklem op die etiese dimensies in die toepassing van sodanige navorsingsontwerp. Daar word eerstens aandag gegee aan die benutting van die ESO in praktyk-evaluering, dan volg 'n kort oorsig van die kenmerke van Enkelsisteemnavorsingsontwerpe, die ooreenkoms tussen die Enkelsisteem-navorsingontwerp- en die maatskaplike-werkproses. Die etiese aspekte word daarna in terme van die Basislyn- en Intervensiefase van ESO bespreek. Laastens word die rol van 'n etiese komitee met betrekking tot die implementering van 'n ESO-eksperiment bespreek.

ENKELSISTEEMNAVORSINGSONTWERP EN PRAKTYK-EVALUERING

Fischer (1993:19,32) stel voor dat maatskaplike werkers deur die benutting van wetenskaplike navorsingsbeginsels in die evaluering van die effektiwiteit van dienslewering in staat gestel word "*...to move away from vague, unvalidated and haphazardly-derived knowledge traditionally used in social work toward more systematic, rational and empirically-oriented*

development and use of knowledge for practice. En verder “*using the results of research to inform practice and monitoring and evaluating one’s own practice*” (Fischer, 1993:19,32).

Grinnell en Williams (1990:19) stel dit duidelik dat, indien maatskaplike werkers ander wil help om hulleself te help, dit noodsaaklik is dat: “...*we need to draw our helping interventions from a knowledge base*”. Zastrow (1999:272) toon aan dat: “*Single-system designs are compatible with most of social work practice, and they provide a beginning basis for inferring that our interventions are effective*”.

Die integrering van praktykbeoefening en navorsing help die maatskaplike werker om maatskaplikewerkdienslewering op ’n verantwoordbare wyse te evalueer met betrekking tot die intervensie wat geïmplementeer is. Daar bestaan verskillende beskrywings vir hierdie dubbelrolvervulling van die maatskaplike werker, onder andere: “practitioner-scientist” (Fanshell, 1980); “practitioner-researcher” (De Vos, Strydom, Fouche & Delport, 2005; Grinnell, 1981); “empirically based practice” (Fischer, 1993); “evidence-based practice” (Anastas & Macdonald, 1994). Vir die doeleindes van die artikel word die term **praktisyn- navorser** gebruik.

Rubin en Babbie (1997:310) omskryf die Enkelsisteemontwerp as die toepassing van “... *the logic of time series designs to the evaluation of the impact of interventions or policy changes on individual cases or systems. Such designs involve obtaining repeated measures of a client system with regard to particular outcome indicators of a target problem*”. Skrywers soos Bloom en Fischer (1982); Corcoran (1993:147); Grinnell (1997); Fischer (1993); Patrick, Mozzoni en Patrick (2000); Nuehring en Pascone (1986) en Royse (1991) beskou die Enkelsisteemnavorsingsontwerp as die geskikste ontwerp om die effektiwiteit van die dienslewering van ’n maatskaplike werker te evalueer. Nuehring en Pascone (1986:360) noem in hierdie verband dat “... *The designs (single subject designs) smoothly integrate interventions with evaluation research, making the latter much less conspicuous and painful*”. Die toepassing van die Enkelsisteemnavorsingsontwerp in praktyk-evaluerings stel die praktisyn- navorser nie alleen in staat om die effektiwiteit van maatskaplikewerkdienslewering te evalueer nie, maar ook om kennis en teorie te genereer (Anastas & Macdonald, 1994:199).

Die basiese filosofie van die Enkelsisteemnavorsingsontwerp kan in die volgende punte saamgevat word:

- Die ESO behels ’n intensiewe studie van ’n enkele geval oor ’n tydperk. Die enkelgeval kan een kliënt, een groep kliënte, een familie, een gemeenskap of een organisasie wees.
- Dieselfde aspekte van gedrag wat moet verander, word onder dieselfde omstandighede oor ’n tydperk waargeneem.
- Beplande verandering word in die vorm van ’n voorafbepaalde intervensie geïmplementeer.
- Die meting of waarneming van gedrag wat, voor en na die toepassing van die intervensie verander moet word, word met mekaar vergelyk ten einde te bepaal wat die uitkomst (effektiwiteit) van die intervensie was. (Anastas & MacDonald, 1994:198).

By die ESO is daar nie ’n uitgebreide steekproef betrokke nie. Daarom word daar ook na dié navorsingsontwerp as die N=1-ontwerp verwys omdat die steekproefgrootte altyd EEN is (Rubin & Babbie, 1997:314).

Die ESO kan deur elke praktisyn-navorsers, hetsy in privaatpraktyk, of in diens van die Staat of ’n gesinsorgorganisasie, of gespesialiseerde diensveld, of waar institusionele maatskaplike-

werkdienste gelewer word, benut word as deel van hulle professionele dienslewering aan kliënt(e) ten einde die effektiwiteit van hul dienslewering te verantwoord.

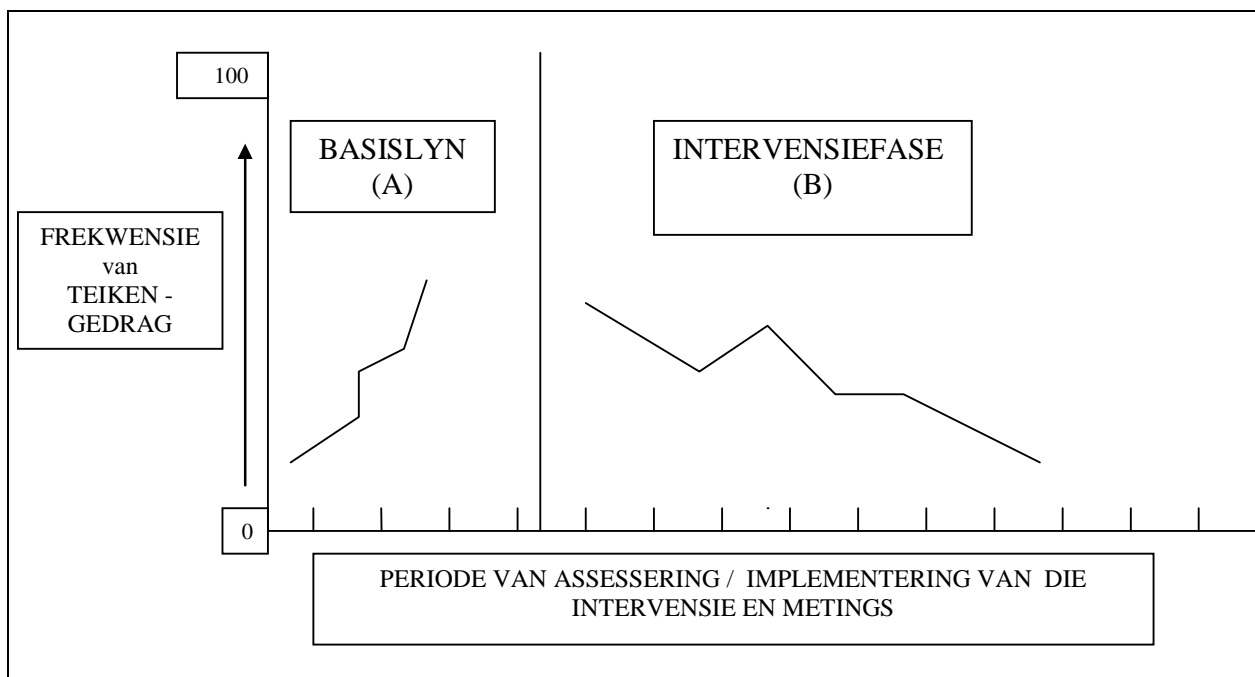
KENMERKE VAN DIE ENKELSISTEEMNAVORSINGSONTWERP

Die Enkelsisteemnavorsingsontwerp as navorsingsparadigma is reeds deur verskeie skrywers bespreek, onder andere Anastas en MacDonald (1994); Bloom en Fischer (1982); Bloom, Fischer en Orme (1995); Grinnell (1981, 1988, 1997); Miley, O'Melia, Dubois (2001); Rubin en Babbie (1997) en Zastrow (1999).

In die algemeen word daar na die volgende Enkelsisteemnavorsingsontwerpe verwys: die AB-, ABA-, ABAB- (ook genoem die onttrekkings- of omgekeerde ontwerp), BAB- en multi-basislynontwerpe (Bloom & Fischer, 1982; Royse, 1991), waar "A" verwys na die Basislynfase en "B" na die Intervensiefase. [Sien veral Miley, O'Melia & Dubois (2001) en Zastrow (1999) met betrekking tot die praktiese toepassing van die Enkelsisteemnavorsingsontwerp.] Vir die doeleindes van hierdie artikel word slegs na die AB-Enkelsisteemnavorsingsontwerp verwys waarna die etiese dimensies met betrekking tot die Basislyn- en Intervensiefase beredeneer sal word. Die AB-ontwerp dien as basis vir dié bespreking aangesien die ontwerp die meeste in die praktyk benut word.

Skematies word die AB-ontwerp in Figuur 1 soos volg voorgestel:

FIGUUR 1
AB-ENKELSISTEEMONTWERP

Die AB-Enkelsisteemnavorsingsontwerp word deur die volgende gekenmerk: In die Basislynfase maak die praktisyn-navorsers sekere waarnemings en metings van die kliënt se gedrag wat verander moet word. Die voorkoms van die "afwykende" gedrag word grafies as 'n frekwensie voorgestel. Hierdie waarneming/meting vind plaas vóór daar met die intervensie begin word. Dan volg die Intervensiefase (B) wat gekenmerk word deur toepassing van die beplande intervensie, die waarneming en periodieke meting van die teikengedrag. Die

Intervensiefase (B) behels die data-insamelingsproses tydens die toepassing van die intervensie. Die doel is om te bepaal of :

- die kliënt sekere konstruktiewe gedrag bemeester het;
- sekere positiewe gedrag vermeerder het;
- die frekwensie van die positiewe gedrag vermeerder het;
- sekere positiewe gedrag gehandhaaf is;
- die teikengedrag verminder of geheel en al afgeleer is.

Aan die hand van voorafgenoemdes moet die praktisyn-navorsers dus die effektiwiteit van die toepassing van die beplande intervensie evalueer.

Stappe by die implementering van die Enkelsisteemnavorsingsontwerp

Die handelinge van die praktisyn-navorsers in die Basislynfase (A) en die Intervensiefase (B) kan soos volg verder ontleed word:

Die praktisyn-navorsers moet:

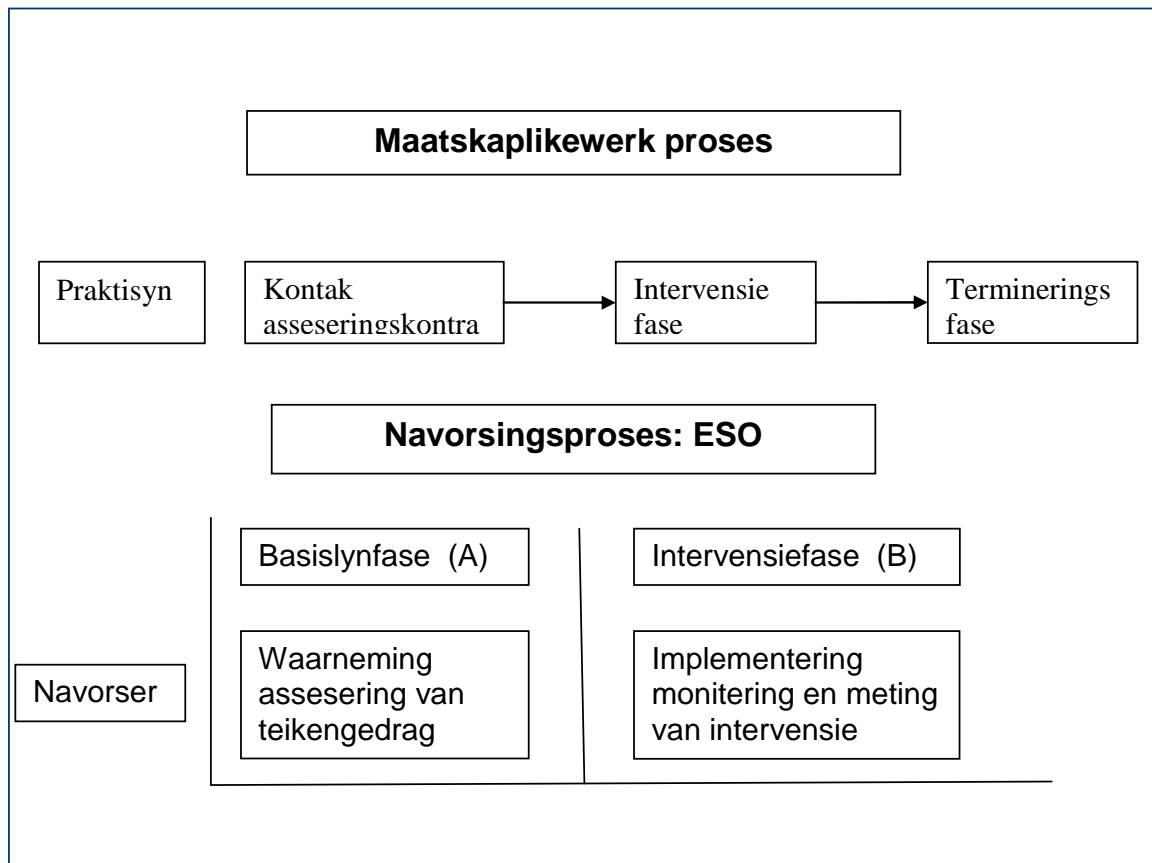
- die doelwitte en uitkomst wat bereik wil word, duidelik spesifiseer;
- 'n geskikte metingsmetode selekteer;
- basislyn-data saamstel (die gedragspatrone van die kliënt waarneem en aanteken);
- die intervensie duidelik spesifiseer en die toepassing daarvan deurlopend moniteer;
- veranderinge in gedrag (positief of negatief) assesser;
- aan die hand van die assessering die **effektiwiteit** van dienslewering evalueer. (Uit die aard van die saak word dit gedoen aan die hand van onder andere die spesifieke metode van intervensie wat geselekteer is.);
- die kliënt voorberei op terminering van dienste of voortsetting daarvan.

In laasgenoemde geval kan die praktisyn-navorsers die ABAB- Enkelsisteemnavorsingsontwerp benut.

VERGELYKING TUSSEN DIE MAATSKAPLIKEWERK- EN DIE ENKELSISTEEM-NAVORSINGSONTWERPPROSES

Die maatskaplikewerkproses word deur Hepworth, Rooney en Larsen (2002:359) in die volgende fases ingedeel, naamlik Kontak-; Assesserings- en Kontrakfase waarop die Intervensie-; Evaluerings- en Termineringsfase volg. Soos reeds aangedui, behels die Basislynfase by die ESO die waarneming en assessering van die teikengedrag, terwyl die Intervensiefase die implementering, monitering en meting van die intervensie behels. Die vergelyking tussen die maatskaplikewerkproses en die navorsingsproses (ESO) word skematies in Figuur 2 voorgestel.

FIGUUR 2
MAATSKAPLIKEWERK- EN ESO-PROSES

ETIESE DILEMMAS IN DIE BENUTTING VAN DIE ENKELSISTEEM-NAVORSINGSONTWERP

In sosiale navorsing is daar etiese beginsels wat die navorser moet nastreef. Neuman (2003:116) wys daarop dat navorsing 'n eties-morele dimensie het wat deur alle navorsers in die gedragwetenskappe in gedagte gehou moet word. Neuman (2003:118) beklemtoon verder dat: "...*Ethics begin and end with the researcher*". Die toepassing van etiese beginsels deur die praktisyn-navorser berus grootliks op die maatskaplike werker se eie morele waardes.

In die lig hiervan bestaan daar "Codes of Ethics" vir verskeie vakdissiplines, soos byvoorbeeld The American Association of Social Workers (AASW) (1951); National Association of Social Work (NASW) (1960); The American Psychological Association (APA); The American Sociological Association (ASA); The American Political Science Association (APSA); en The South African Council for Social Services Professions (SACSSP). Die assosiasies het ook afsonderlike etiese kodes wat op die navorser betrekking het. Dit blyk dat die Gedragskode vir Maatskaplike Werkers van die SACSSP nie voorsiening maak vir spesifieke etiese kodes vir die maatskaplike werker as navorser nie (Policy Guidelines for Course of Conduct, Code of Ethics and the Rules for Social Workers, South African Council for Social Services Professions: N.D.).

Daar word vervolgens aandag gegee aan die implikasies wat die etiese beginsels vir die praktisyn-navorser inhou wanneer die effektiwiteit van 'n bepaalde intervensie geëvalueer word, naamlik ingeligte toestemming, anonimiteit, privaatheid, regte van die kliënt,

vertroulikheid, gesagsverhouding, skade aan die kliënt, restourasie, interne geldigheid van die intervensie en rol van supervisors en etiese komitees. Genoemde etiese kwessies sal beredeneer word soos dit van toepassing is op die Basislyn- (A) en die Intervensiefase (B). Hierdie etiese kwessies geld egter vir die hele navorsingsproses en word slegs vir analitiese doeleindes van mekaar geskei.

ETIESE ASPEKTE MET BETREKKING TOT DIE BASISLYNFASE

VERTROULIKHEID

Waar navorsers respondente werf, bly dié respondente relatief onbekend aan die navorser, terwyl die respondente wat die praktisyn-navorser werf, in die meeste gevalle reeds as kliënt(e) aan die praktisyn-navorser bekend is. Die etiese kwessie van vertroulikheid in navorsing neem dan 'n ietwat ander dimensie aan. Die praktisyn-navorser is reeds gedurende die Kontak-, Assesserings- en Kontrakfasies in die maatskaplikewerkhulpverleningsproses besig om saam met die kliënt gedragstitkomst en intervensiedoelwitte, op grond van die gedrag wat moet verander, te identifiseer (Hepworth *et al.*, 2002:348). Hierdie assesseringsproses is die ekwivalent van die proses in die Basislynfase (sien Figuur 2). In hierdie Kontak-, Assesserings- en Kontrakfasies is die praktisyn-navorser voortdurend besig om 'n vertrouensverhouding met die kliënt te vestig. Wanneer die praktisyn-navorser die effektiwiteit van 'n spesifieke intervensie met die kliënt wou deurwerk, behoort die kliënt reeds bewus te wees van die vertroulike hantering van inligting wat deur middel van die intervensie- *cum* navorsingsproses na vore sal kom. Deur die handhawing van dié vertroulikheidsbeginsel word die basiese menseregte van die kliënt, naamlik om met respek en waardigheid hanteer te word, eerbiedig. Hepworth en Larsen (1993:75) noem die volgende in die verband: *“Another way in which social workers convey respect and affirm the worth of clients is by preserving the confidentiality of private information disclosed during the course of the helping process”*.

Die praktisyn-navorser het 'n etiese verantwoordelikheid om die kliënt wat ook as navorsingsrespondent optree, bewus te maak daarvan dat vertroulikheid 'n relatiewe beginsel is. Hepworth *et al.* (2002:72) wys daarop dat *“... The right to confidentiality is not absolute... ”* aangesien die omstandighede van 'n kliënt met 'n supervisor en ander belanghebbendes bespreek kan word. Hepworth *et al.* (2002:74) wys daarop dat praktisyn-navorsers in sommige Amerikaanse state 'n privilegie het om geen vertroulike inligting met betrekking tot die kliënt se maatskaplike probleem in 'n hofsak bekend te maak nie. Elke praktisyn-navorser behoort op hoogte te wees van die regsgeldigheidsbeginsel ten opsigte van privilegie met betrekking tot die bekend maak van vertroulike inligting oor hulle kliënte (vgl Loewenberg & Dolgoff, 1992:77).

SKRIFTELIKE TOESTEMMING EN PRIVAATHEID

Wanneer vertroulike inligting oor die kliënt binne die konteks van praktyknavorsing met ander professionele persone gedeel word, moet die praktisyn-navorser die skriftelike toestemming van sy/haar kliënt daarvoor kry (Sheafor & Horejsi, 2003:217). Daar moet ook aangedui word wie die persone is met wie inligting oor die kliënt gedeel sal word. Hierdie etiese aspek met die betrekking tot vertroulikheid, skriftelike toestemming en kontraksluiting geld dus vir die praktisyn-navorser, beide as terapeut en navorser in die proses van data-insameling in die Basislynfase. Onetiese optredes deur die praktisyn-navorser in terme van die vertroulikheidsbeginsel het 'n direkte invloed op die reg van die kliënt op privaatheid.

ANONIMITEIT

In samehang met die vertroulikheidsbeginsel is die etiese beginsel van anonimiteit. Die vraag kan gestel word of die beginsel van anonimiteit in die ESO werklik 'n etiese kwessie vir die praktisyn-navorsers is. Die kliënt is gewoonlik aan die praktisyn-navorsers bekend en word dikwels doelbewus geselekteer ten einde die effektiwiteit van 'n intervensie te bepaal. Die kliënt mag egter om etiese redes nie in die navorsingsverslag geïdentifiseer word nie. 'n Belangrike etiese dilemma met betrekking tot die anonimiteitsbeginsel is die benutting van 'n navorsingsassistent wat inligting oor die kliënt in 'n ESO-rekenaarprogram moet oordra. Sodanige assistent moet 'n vertroulikheidsverklaring onderteken. Deur middel van 'n wagwoord (*password*) verhoed die praktisyn-navorsers onregmatige toegang tot die rekenaar waarop vertroulike inligting van kliënte gestoor is. Rekenaars behoort ook teen kuberkrakers (*hackers*) beskerm te word deur die benutting van 'n geskikte keermuur (*fire wall*).

INGELIGTE TOESTEMMING

'n Verdere etiese beginsel wat 'n belangrike rol speel in die Basislynfase is die beginsel van ingeligte toestemming. Hierdie beginsel word deur verskillende skrywers bespreek. [Sien onder andere Dooley (1995:28-30, 184-185); Gilhirst en Schinke (1981:68-72); Hepworth *et al.*, (2002:69-70); Matthews en Venables (1998:208-209); Nelson (1994:149-145); Neuman (2003:124-125); Renger, Gotkin, Crago & Shisslak (1998:191); Rubin en Babbie (1997:60-61); Williams, Grinnell en Tutty (1997:31-34)].

Met ingeligte toestemming word bedoel dat: “... *all participants in a study, must be informed of all the consequences of the study, and must consent to participate in it*” (Rubin & Babbie, 1997:60). Terwyl die woord “*informed*” beteken: “...*that each participant fully understands what is going to happen in the course of the study, why it is going to happen, and what its effect will be on him or her*” (Williams *et al.*, 1997:31). Andersyds moet maatskaplike werkers ook in die maatskaplikewerk-hulpverleningsproses ingeligte toestemming, met die oog op dienslewering, by die kliënt kry (Hepworth *et al.*, 2002:69). Die praktisyn-navorsers moet daarvan bewus wees dat, met die implementering van 'n ESO, daar twee vorme van ingeligte toestemming ten opsigte van die kliënt bestaan. Een het betrekking op die kliënt se betrokkenheid by die maatskaplikewerkdienleweringproses en een betrekking op die navorsingsproses (Bloom & Orme, 1993:168; Matthews & Venables, 1998:208). Dit is in die Kontakfase van die maatskaplikewerkproses waar volgens Sheafor en Horejsi (2003:338- 339) die “problem search process” plaasvind. Met die sluit van die daaropvolgende kontrak tussen die praktisyn-navorsers en die kliënt word daar tot 'n ooreenstemming (ingeligte toestemming) gekom met betrekking tot die dienste wat gelewer sal word (Sheafor & Horejsi, 2003:346-347). Met die sluit van die kontrak gee die kliënt dus toestemming dat daar 'n proses van maatskaplikewerkhulpverlening met hom/haar deurloop mag word. Hierdie “problem search process” in die Kontakfase is die ekwivalent van die assessering en vasstelling van die teikengedrag/ probleemgedrag in die Basislynfase wat inderwaarheid die vasstelling van die “research problem” in die proses van die implementering van 'n ESO is.

Die sluit van die kontrak tussen die navorsers-praktisyn en die kliënt is dus die kritieke oorgangsfase tussen die assesserings- en hulpverleningsfase in beide die maatskaplike-werkhulpverlenings- en die ESO-proses. Dit is oneties van 'n praktisyn-navorsers om na die sluit van die maatskaplikewerkhulpverleningskontrak, wat die ingeligte toestemming van die kliënt impliseer, summier te aanvaar dat die kliënt ook ingeligte toestemming gegee het tot die navorsingsproses wat parallel met die maatskaplikewerkhulpverleningsproses verloop. Laasgenoemde kan vergelyk word met wat Renger *et al.*, (1998) noem passiewe toestemming

(*passive consent*) in hulle beredenering van die wetlike aspekte met betrekking tot die skriftelike ouerlike toestemming. Met passiewe toestemming bedoel Renger *et.al.* (1998) dat die praktisyn-navorsers die kind by 'n navorsingsprojek betrek sonder die ouers se skriftelike toestemming. Daar word voorgestel dat praktisyn-navorsers kreatiwiteit aan die dag lê en 'n geïntegreerde maatskaplikewerkhulpverlenings- en ESO-toestemmingskontrak ontwerp (Bloom & Orme, 1993:176-178). Praktisyn-navorsers moet ook bedag wees daarop dat die kliënt, hetsy kind of volwassene, nie verplig is om toestemming te gee tot die navorsingskomponent van die “dienslewering” nie (Mahon, Glendinning, Clarke & Craig, 1996:145). Daar moet verhoed word dat kliënte hulleself as proefkonlyne beleef.

'n Verdere etiese dilemma ontstaan waar N=1 uit 'n groep kinders bestaan en die praktisyn-navorsers die effektiwiteit van 'n groepwerkintervensieprogram wil evalueer. Die vraag kan gestel word of die praktisyn-navorsers “groep-ingeligte-toestemming” of “individueel ingeligte toestemming” soek. Die drie hoofaspekte van ingeligte toestemming is kennis, vrywilligheid (*voluntariness*) en bevoegdheid (Loewenberg & Dolgoff, 1992:80-89). Dit is nie altyd duidelik wat met die woord “bevoeg” bedoel word nie. Wanneer is 'n kind bevoeg om in te stem om deel te wees van 'n ESO-evaluering? Een manier om die etiese kwessie van bevoegdheid van kinders (groeplede) aan te spreek is om die chronologiese en ontwikkelingsouderdom van die kinders in ag te neem in die selektering as “navorsingssubjekte” (Mahon *et al.*, 1996:149). Een beginsel in groepwerk is die homogeniteit van die groeplede. Die diskrepans tussen die chronologiese en ontwikkelingsouderdom sal 'n invloed hê op die homogeniteitsbeginsel en ook op:

- die individuele groeplede se verstaan van die doelstellings en uitkomst van die hulpverlening/navorsing;
- die verstaan van die metodologie van die navorsing; en
- die metings wat gedoen word, wat tot ongeldige gevolgtrekkings met betrekking tot die toegepaste intervensie kan lei.

Die etiese dilemmas waarvoor hier te staan gekom word, moet noukeurig oorweeg word.

STATUS EN GESLAGSVERSKILLE

Heppner, Kivlighan, Wampold (1992) soos aangehaal deur Robson, Cook, Hunt, Alred en Robson (2000:533) stel dit duidelik dat: “...a critical aspect of consent is that subjects can voluntarily decide on participating free from blatant or subtle extraneous factors that may compel them to participate”. Die status- en geslagsverskille tussen die praktisyn-navorsers en die kliënt word in die literatuur as een van hierdie “subtle extraneous factors” geïdentifiseer. Dit sal dus oneties van die praktisyn-navorsers wees om staat te maak op die verskil in dié gesagsverhouding (professionele vs kliënt) om die kliënt subtiel te beïnvloed om deel te neem aan die navorsingseksperiment. Ten spyte daarvan dat die praktisyn-navorsers van mening is dat die kliënt se probleemgedrag deur die navorsings- *cum*-terapeutiese proses aangespreek kan word (vgl Loewenberg & Dolgoff, 1992:97). Die misbruik van dié gesagsverhouding is oneties en skend die mens se basiese reg tot selfbeskikking. Dit kan meebring dat 'n “onwillige/gemaakte gewillige kliënt” by 'n ESO-eksperiment betrek word, wat tot onakkurate metings en ongeldige resultate sal lei.

ETIESE ASPEKTE MET BETREKKING TOT DIE INTERVENSIEFASE

Die Intervensiefase van ESO behels die aanvang en toepassing van die intervensie en periodieke metings van die teikengedrag wat moet verander. Hierdie Intervensiefase stem

ooreen, soos reeds aangedui, met die Aksiefase van die maatskaplikewerk-hulpverleningsproses. Hepworth *et al.* (2002:359) verwys na die Intervensiefase as “..*planning and implementing change-oriented strategies*” terwyl Sheaffer en Horejsi (2003:373) na dié fase as die “..*intervention and monitoring phase*” verwys. (Sien figuur 2). In die Intervensiefase kom die volgende etiese kwessies navore:

INTERNE GELDIGHEID

Die praktisyn-navorser het ’n etiese verantwoordelikheid om deurlopend die interne geldigheid van die intervensie te verantwoord. Volgens Grinnell en Unrau (1997:269) verwys interne geldigheid na “..*the ways in which the research design ensures that the introduction of the independent variable (intervention) can be identified as the sole cause of change in the dependent variable (target behavior or problem)*”. Die praktisyn-navorser moet dus bewus wees daarvan dat daar eksterne faktore anders as die intervensie is wat verandering in die teikengedrag kon veroorsaak het. Van hierdie eksterne faktore is onder andere:

- Gebeurtenisse soos byvoorbeeld ’n nasionale ramp, kon deur ’n televisie- of radioprogram ’n invloed op die konstruktiewe gedagsverandering van die kliënt gehad het (verwys na geskiedenis).
- Bio-fisiese en psigiese veranderinge in die kliënt self kon veroorsaak het dat daar veranderinge in sy/haar gedrag ingetree het (verwys na maturasie/rypwording).
- ’n Voortoetsmeting in die Basislynfase kan die kliënt sensitief gemaak het vir enige daaropvolgende metings in die Intervensiefase. Die kliënt kon meer angstig in die voortoetsmeting as in die natoetsmetings gewees het. Laasgenoemde kan ’n invloed hê op die waardebeplanning van die impak van die intervensie op die gedrag wat verander moet word (verwys natoetsing).
- Indien daar ’n verandering in die voortoets-meetinstrument (Basislynfase) en die natoets-meetinstrument (Intervensiefase) plaasvind, kan dit lei tot onbetroubare en ongeldige meting van die teikengedrag en die impak van die intervensie (verwys na instrumentering).
- Interne geldigheid kan beïnvloed word wanneer ’n kontrole- en ’n eksperimentele groep gebruik word. Die eksperimentele groep kon vrywillig en met ingeligte toestemming aan die hulpverlening *cum* navorsingproses deelneem, terwyl die praktisyn-navorser sekere insentiewe moes gebruik om ’n kontrolegroep saam te stel (verwys na differensiële seleksie van navorsingsdeelnemers).
- Die interne geldigheid word bedreig deur die feit dat die kliënt(e) wat die respondent in die navorsing is, tydelik mag siek word, met vakansie gaan of self verhuis (verwys na mortaliteit).
- ’n Verdere bedreiging vir die interne geldigheid is die sogenaamde “reactive effects”. Grinnell en Unrau (1997:274) noem in die verband: “*Changes in the behaviors or feelings of research participants may be caused by their reaction to the novelty of the situation or the knowledge that they are participating in a research study.*”

(vgl: Babbie, 2004: 230-231; Grinnell & Unrau, 1997:269-276; Kidder & Judd, 1986:105; Royse, 1991:87-88; Rubin & Babbie, 1997:276-282; Zastrow, 1999:269-270).

NIE-BENADELING

Die dualisme om terapeut en navorser te wees, plaas ’n ander dimensie op die etiese beginsel om nie skade aan die respondent/kliënt te doen nie. Robson *et al.* (2000:4) konstateer met betrekking tot die nie-benadeling van die kliënt die volgende: “*A responsibility on the part of*

the researcher is assumed here, to avoid unintentional harm as well as intentional harm." Navorsers, dus ook praktisyn-navorsers, word gemaan om sensitief te wees vir enige fisiese en psigologiese negatiewe invloed wat die insameling van sensitiewe en intieme inligting oor die respondent vir die respondent mag inhou (Rubin & Babbie, 1997:61). Royse (1991:242) beklemtoon ook dat: "*Researchers have a responsibility to identify and to minimize harm and risk of harm that might befall the research subjects*". Dit blyk dat die etiese kwessie van nie-benadeling van die respondent/kliënt in die toepassing van 'n ESO-eksperiment 'n ander dimensie inneem en meer doeltreffend deur die maatskaplike werker as praktisyn-navorsers hanteer kan word. Maatskaplike werk is onder andere gerig op die bevordering van die maatskaplike funksionering van die individu of individue met maatskaplike en emosionele probleme (Sheafor & Horesji, 2003:4-6). As terapeut beskik die maatskaplike werker oor vaardighede, kennis en 'n etos om die gevoelens van kliënte wat 'n emosionele of fisiese trauma beleef het, te hanteer en te verwerk. Die praktisyn-navorsers is dus toegerus om in die toepassing van 'n ESO, wanneer die effektiwiteit van 'n intervensie geëvalueer word, enige benadeling van die kliënt as gevolg van die intervensie te kan hanteer. Die praktisyn-navorsers moet dus duidelik kan onderskei wanneer hy/sy as terapeut of as navorsers optree en die betrokke rol aan die respondent/kliënt interpreteer. Die praktisyn-navorsers "pendel" dus voortdurend tussen die hulpverleningsproses (intervensie) en die navorsingsproses (ESO) en etiese oorwegings moet voortdurend in gedagte gehou word. Die praktisyn-navorsers moet dus sy/haar eie professionele oordeel gebruik om die intervensie te staak wanneer die intervensie negatiewe gevoelens wat nie deur die maatskaplike werker hanteer kan word nie, by die kliënt veroorsaak (vgl Bloom & Orme, 1993:170).

RESTOURASIE

Dit gebeur dat die kliënt tydens die implementering van 'n ESO sekere persoonlike besonderhede omtrent sy/haar afwykende gedrag met die praktisyn-navorsers bespreek. Na afloop van die hulpverlening-cum-navorsing mag die kliënt met gemengde gevoelens sit as gevolg van dié ontboeseming. Daar behoort ontlonting van enige negatiewe emosionele gevoelens wat die kliënt mag beleef, plaas te vind.

By die implementering van 'n ESO sal dit oneties van die praktisyn-navorsers wees om, na die voltooiing van die evaluering van 'n intervensie en waartydens die kliënt emosionele en persoonlike blootstellings beleef het, die kliënt op sy eie te los. Daar moet 'n afsluiting wees (*closure*). Daar moet 'n restourasie-gesprek(ke) plaasvind en daar moet bepaal word watter negatiewe gevoelens nog by die respondent/kliënt bestaan wat verwerk moet word. Kidder en Judd (1986:498-499) noem in hierdie verband: "*One of the advantages of postexperimental discussions with research participants is that they provide an opportunity for the investigator to detect and deal with negative after effects of the experiment.*" Die etiese beginsel van restourasie vestig weer die aandag op die belangrikheid van die tweeledige rol van die maatskaplike werker, as navorsers en terapeut, in die benutting van die ESO. Laasgenoemde gaan nie alleen oor die evaluering van die effektiwiteit van 'n intervensie en dus dienslewering nie, maar ook oor die belange van die kliënt wat voorrang moet geniet.

DIE ROL VAN 'N ETIESE KOMITEE

Neuman (2003:118) beklemtoon dat: "*...Ethics begin and end with...the researcher*". Die toepassing van etiese beginsels deur die praktisyn-navorsers berus grootliks by die maatskaplike werker se eie morele waardes. "*Ethical research depends on the integrity of the individual researcher and his or her values*" (Neuman, 2003:118). Loewenberg en Dolgoff (1992:21) wys

daarop dat etiese beginsels riglyne is wat 'n praktisyn-navorsers in staat stel om sy professionele waardes in maatskaplikewerkdienlewering te omskep. In die akademiese opset moet 'n student-navorsers sy/haar navorsingsvoorstel aan 'n etiese komitee vir goedkeuring voorlê. In die praktyk blyk dit egter dat die praktisyn-navorsers die alleen beoordelaar van die nakoming van etiese beginsels met betrekking tot 'n ESO-eksperiment is. Loewenberg en Dolgoff (1992:185-186) bepleit die vestiging van 'n etiese komitee deur welsynsorganisasies wat 'n maatskaplike werker kan raadpleeg wanneer hy/sy voor etiese kwessies te staan kom. Praktisyn-navorsers behoort eers 'n ESO-voorstel aan 'n interne etiese komitee van sy/haar organisasie voor te lê. Hierdie voorstel behoort etiese kwessies wat by die meting van die teikengedrag en die toepassing van die intervensie ter sprake sal wees, aan te spreek. Daar sal dus al hoe meer van supervisors verwag word om kundig te wees in beide teorie en praktyk van maatskaplikewerkdienlewering en praktyknavorsing. Die bestuur van welsynsorganisasies kan werkers deur middel van 'n indiensopleidingsprogram bemagtig met betrekking tot die benutting van die ESO in die evaluering van effektiewe dienslewering en die etiese kwessies daaromtrent (Loewenberg & Dolgoff, 1992:185).

SAMEVATTING

Maatskaplike werkers in die praktyk kan met welslae die Enkelsisteenavorsingsontwerp benut ten einde die effektiwiteit van hulle dienslewering te evalueer. Die Enkelsisteenontwerp is 'n wetenskaplike evalueringstelsel wat deur praktiserende maatskaplike werkers in hulle dag-tot-dag maatskaplikewerkdienlewering benut kan word. Hierdie navorsingsparadigma is nie vreemd vir maatskaplike werkers in diens van welsynsorganisasies nie, aangesien hulle reeds gedurende hulle tersiêre opleiding daarmee kennis behoort te maak het. Maatskaplike werkers funksioneer tans in gemeenskappe waar die regte en belange van die verbruikers van 'n diens voorop gestel word. Dus word 'n groter mate van professionele optrede van maatskaplike werkers teenoor kliënte verwag. Maatskaplike werkers kan nie, uit die aard van hulle mens-en lewensbeskouing wat die grondslag van hulle professionele optrede uitmaak, in 'n gemaksonne beweeg en aanvaar dat hulle altyd eties teenoor kliënte gaan optree nie. Daar moet doelbewus oor etiese kwessies besin word en dan juis veral wanneer 'n Enkelsisteenavorsingsontwerp benut gaan word ten einde die effektiwiteit van 'n intervensie te evalueer.

BIBLIOGRAFIE

- ANASTAS, J.W. & MACDONALD, M.L. 1994. **Research design for social work and the human services**. New York: Lexington Books.
- BABBIE, E. 2004. **The practice of social research** (10th ed). Australia: Thomson.
- BLOOM, M. & FISCHER, J. 1982. **Evaluation practice: Guidelines for the accountable professional**. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc.
- BLOOM, M., FISCHER, J. & ORME, J.G. 1995. **Evaluation practice: Guidelines for the accountable professional** (2nd ed). Boston: Allyn and Bacon.
- BLOOM, M. & ORME, J.G. 1993. Ethics and the single-system design. **Journal of Social Service Research**, 18(1/2):161-180.
- CORCORAN, K.J. 1993. Practice evaluation: Problems and promises of single-system designs in clinical practice. **Journal of Social Service Research**, 18(1/2):147-159.
- DE VOS, A.S., STRYDOM, H., FOUCHE, C.B. & DELPORT, C.S.L. 2005. **Research at grass roots** (3rd ed). Pretoria: Van Schaik.

- DOOLEY, D. 1995. **Social research methods** (3rd ed). Upper Saddle River: Prentice-Hall, Inc.
- FANSHEL, D. 1980. (ed) **Future of social work research**. Washington: National Association of Social Workers, Inc.
- FISCHER, J. 1993. Empirically-based practice: The end of Ideology? **Journal of Social Service Research**, 18(1/2):19-64.
- GILCHRIST, L.D. & SCHINKE, S.P. 1981. Research Ethics. **In: GRINNELL, R.M. Social work research and evaluation**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- GRINNELL, R.M. 1981. **Social work research and evaluation**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- GRINNELL, R.M. 1988. **Social work research and evaluation**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- GRINNELL, R.M. 1997. **Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- GRINNELL, R.M. & UNRAU, Y.A. 1997. Group Designs. **In: GRINNELL, R.M. Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- GRINNELL, R.M. & WILLIAMS, M. 1990. **Research in social work: A primer**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- HEPWORTH, D.H. & LARSEN, J.A. 1993. **Direct social work practice: Theory and skills** (4th ed). Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- HEPWORTH, D.H., ROONEY, R.H. & LARSEN, J.A. 2002. **Direct social work. Theory and skills** (6th ed). Australia: Brooks/Cole.
- KIDDER, L.H. & JUDD, C.M. 1986. **Research methods in social relations** (5th ed). New York: CBS Publishing Ltd.
- LOEWENBERG, F.M. & DOLGOFF, R. 1992. **Ethical decisions for social work practice** (4th ed). Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- MAHON, A., GLENDINNING, C., CLARKE, C. & CRAIG, G. 1996. Researching children: Methods and ethics. **Children and Society**, 96(10):145-154.
- MARLOW, C. 1993. **Research methods for generalist social work**. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.
- MATTHEWS, L. & VENABLES, A. 1998. Critiquing ethical issues in published research. **In: CROOKES, A. & DAVIES, S. (eds) Research into practice**. Edinburgh: Bailliere Tindall.
- MILEY, K.K., O'MELIA, M. & DuBOIS, B. 2001. **Generalist social work practice: An empowerment approach** (3rd ed). Boston: Allyn and Bacon.
- NELSON, J.C. 1994. Ethics, gender, and ethnicity in single-case research and evaluation. **Journal of Social Service Research**, 18(3/4):139-152.
- NUEHRING, E.M. & PASCONE, A.B. 1986. Single-subject evaluation: A tool for quality assurance. **Social Work**, 86(31):359-369.
- NEUMAN, W.L. 2003. **Social research methods. Qualitative and quantitative approaches** (5th ed). Boston: Allyn and Bacon.

- PATRICK, P.D., MOZZONI, M. & PATRICK, S.T. 2000. Evidence-based care and the single-subject design. **Infants and Young Children**, 13(1):60-73.
- REAMER, F.G. 2000. Ethical issues in direct practice. In: ALLEN-MEARES. P.A. & GARVIN, C. (eds) **The Handbook of Social Work Direct Practice**. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- RENGER, R., GOTKIN, V., CRAGO, M. & SHISSLAK, C. 1998. Research and legal perspectives on the implications of the Family Privacy Protection Act of 1995 (FPPA). **American Journal of Evaluation**, 98(19):191-202.
- ROBSON, M., COOK, P., HUNT, K., ALRED, G. & ROBSON, D. 2000. Towards ethical decision-making in counseling research. **British Journal of Guidance & Counselling**, 28(4):1-13.
- ROYSE, D. 1991. **Research methods in social work**. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- RUBIN, A. & BABBE, E. 1997. **Research methods for social work** (3rd ed). Boston: Brooks/Cole Publishing Company.
- SHEAFOR, B.W. & HORESI, C.R. 2003. **Techniques and guidelines for social work practice** (6th ed). Boston: Allyn and Bacon.
- SOUTH AFRICAN COUNCIL FOR SOCIAL SERVICES PROFESSIONS. (N.D.) Policy Guidelines for Course of Conduct, Code of Ethics and the Rules for Social Workers.
- WILLIAMS, M., GRINNELL, R.M. & TUTTY, L.M. 1997. Research Contexts. In: GRINNELL, R.M. **Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches**. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- ZASTROW, C.H. 1999. **The practice of social work** (6th ed). Boston: Brooks/Cole Publishing Company.

Dr Coen Reynolds, senior lektor, Departement Maatskaplike Werk, Hugonote Kollege, Wellington, Suid-Afrika.